

FLOMASTEROM PROTIV USTAŠKE KUNE

Kuna će kao valuta, to je već neko vrijeme posve izvjesno, uskoro otići u, kako se to kaže, rototarnicu povijesti. Dobro, za neke ustašonostalgičare, ona će se, prije nego u rototarnicu povijesti preseliti u bolju prošlost. Drugima će kunske banknote i kovance predstavljati numizmatičko-heraldičku vrijednost, ali će većina ipak odahnuti kad u javnom prostoru nestane i ta posljednja poveznica s endeaškom prošlošću. Međutim, o tome možemo samo nagađati, jer iscrpnijih komentara na te i slične teme i nema baš previše. Sigurno je samo to da se nestanku kune u nas iskreno veseli Žarko Puhovski. Kad su ga nedavno priupitali za mišljenje oko Plenkovićevog neuspjeha da u Saboru progura inicijativu o vojnoj obuci ukrajinskih soldata u nas, Puhovski se, onako *en passant* i ne po prvi puta, okrznuo i o kunu i **kazao** da će zavrzlame oko nesretnih Ukrajinaca za 15 dana ionako biti zaboravljene. "Doći će i blagdan, nogomet, kao i ozbiljni ekonomski problemi. Ne samo makroekonomski nego i oni koje će osjetiti građani. Jedina dobra stvar je što ćemo se riješiti ustaške kune. Ali to je slaba utjeha." Dakle, nema nekog likovanja, ali, s druge strane, nema ni nekog posebnog žalovanja za nestankom "ustaške kune", ako ne baš kod njezinih pobornika, onda je barem onoj tihoj većini kojoj je oko svega gotovo uvijek svejedno, vjerojatno ipak laknulo što se konačno rješavamo jednog od posljednjih relikata prošlosti.

A prije skoro trideset godina, točnije 1994. godine kad je kuna zamijenila dotadašnje *hrde* (hrvatske dinare), rasprava, polemika, svađa i argumentacija oko novog imena valute bilo je u ondašnjim medijima i javnom prostoru neusporedivo više. Mi smo se prisjetili da je u to vrijeme jedan alternativni novinski medij, petnaestodnevni "Arkzin", dosta pisao o rečennoj konverziji, i sam se protivio toj Tuđmanovoj ideji. Obratili smo se Dejanu Kršiću, jednom od urednika Arkzina, da nas podsjeti na te dane, a on nas je uputio na stranicu **monoskop.org** na kojem se nalaze digitalizirani brojevi Arkzina. Tako smo se u pisanju ovog teksta ispomagali digitalnom hemerotekom zagrebačkog magazina anti-ratne kampanje.

Žene protiv kune

Arkzin se, dakle, opirao ne samo tekstovima svojih autora i novinara, nego i svojevrsnim malim gerilskim akcijama, poput one da cijenu svojih novina ne iskazuju u kunama, nego samo u lipama, jer lipa je barem simbol Slavena. Kolegice i kolege iz Arkzina tako su skoro čitavu tu 1994. godinu cijenu svoje tiskovine izražavali na svoj, alternativni način. Najprije je cijena bila (6)000 novaca, pa 600 lipa, zatim 800 lipa (inflacija je tada još uvijek bila značajna). Možda najdirljivija akcija otpora kuni bila je opisana u broju 16 od 24. 6. 1994, kad su, izgleda, dvije prijateljice (tekst je anoniman), na licu i naličju netom izdanih papirnih kuna tankim crnim flomasterom između "k" i "u" dodavale slovo "r", ne bi li se tako domaća valuta nekim transpuncijacijskim čudom preobrtila iz mrske im endeaške kune u civiliziranu nordijsku krunu. Onda bi tako redizajnirane k(r)une Arkzinove ilegalke uvaljivale tetama trafikanticama na zagrebačkom Jelačić placu. Ilegalke vode dnevnik. U njemu za petak, 3. lipnja 1994. stoji: "Ne mogu se odlučiti stoji li moje 'R' za *reznaciju* ili za *revoluciju*. Kutija cigareta košta četiri slavuja i šezdeset lipa. Ohrabrena prvim uspjehom preuzimam rizik s novčanicom od pedeset jedinica. To je najveća koju imam. Prodavačica sladoleda nije ništa primijetila". Za nedjelju, petog lipnja iste godine, gerilke pišu: "Sjećanje na kunino porijeklo potire njena prisutnost u svakodnevici. Čudim se lakoći kojom ljudi pristaju na još jednu novu riječ – ni sama nisam izuzetak. Prijatelj me pita zašto uvijek moram biti *protiv*. Čudim se. *R* je za. Ili da od *K* jednim potezom napravim *R*, pa da se i ovdje iznenada pojave tragovi skandinavske civilizacije, drevne, ali za početak dovoljne."

Za subotu, 11. lipnja 1994. godine piše: "O nevjerojatnoj sličnosti novih jedinica sa starim njemačkim jedinicama govorila sam Heidrun koja živi u Oberhausenu. U tamošnjem mirovnom arhivu čuvaju primjerke novčanica koje su početkom osamdesetih kružile Njemačkom – mirovnjaci i ostali nezadovoljnici ispisivali su u to vrijeme parole protiv atomskih raketa NATO-a, crtali peace znakice i plaćali globe nadležnima. Nakon nekoliko mjeseci bilo je toliko 'oštećenih' novčanica da su ih morali povući iz prometa. Ne sjećam se što mi je Heidrun rekla o raketama."

Dva dana kasnije u dnevniku piše: "Dvije su žene, u jednom otočkom gradu, oblijepile zidove s porukom: '*Ne kuni! Kuna je narodna sramota*'. Moja je osobna pristranost to što me veseli da su to učinile upravo žene. Šaljim im poruku na Zrinskom i Frankopanu, preko vozača u autobusu 203: '*Ne kuni! Kuna je narodna sramota*'. Pri kraju dvotjednog dnevnika stoji: "Radim na proglasu naše građanske inicijative. Hoćemo li Ina i ja uspjeti pokrenuti mase s njezinog balkona u Novom Zagrebu? Ili da nastavimo s pojedinačnim otporom? Navodno nas ima sve više i više koji želimo promjenu." Prva verzija proglasa Arkzinovih aktivistica glasi: "*Pokrećemo građansku inicijativu za slobodno odnošenje prema novcu – cilj nam je potaknuti građanke i građanke RH na slobodno izražavanje putem novih novčanica. Organiziramo susrete oslikavanja, pisanja po novčanicama, te popratne akcije ispisivanja grafita, pravljenja letaka, kulturne i druge priredbe kojima ćemo izraziti svoju kooperativnost s vlastima i ponuditi im kreativni izlaz iz situacije povijesne obamrlosti. Djelatnost inicijative okončat ćemo izdavanjem knjige o 'Danima otpora kuni' u kojoj će biti sakupljeni različiti oblici pojedinačnih i grupnih akcija u cilju promjene.*" Dnevnik završava rečenicom: "*Trebamo li uopće posebno naglašavati da nam je stalo samo do promjene imena?*"

Vjerujte mi, i Srbi i Židovi će vrlo rado baratati kunom

Naravno da do promjene nije došlo i s vremenom su se i naše kolege iz tog dvotjednika morali predati u toj neravnopravnoj borbi, morali su baciti koplje u trnje i odustati od svojih inicijativa i akcija te su se morali pomiriti s hudom sudbinom i prihvatiti da će otada pa nadalje u impresumu i na naslovnici cijenu svojih novina morati isticati u njima, ali i još nekima, spornim kunama.

Kad je na tadašnji Dan državnosti (30. 5. 1994.) u optjecaj uvedena kuna, zamjena hrvatskih dinara (HRD) provedena je bez ikakvih poteškoća premda je zbog visoke inflacije tisuću hrvatskih dinara vrijedilo samo jednu kunu. Sedam kuna tada je bilo potrebno za jednu njemačku marku.

Rasprave o imenu nove hrvatske valute, s manjim ili većim intenzitetom, vodile su se pune tri godine. Već krajem 1991. pojavila se ideja o krunama i banicama. To je rješenje bilo aktualno praktički do samog kraja, kad je, izgleda, sam vrhovnik presudio. U skladu sa svojom nakaznom frankenštajnovskom vizijom Hrvatske (kombinacijom obilatog korištenja desne tradicije i prstohvatom one lijeve Tuđman je tako, primjerice, izmiješao i nazive u vojsci. Pa je bojnik i satnike doteglio u novu vojsku iz anti-partizanskog naslijeđa, ali su mu zato glavne vojne jedinice postale partizanske brigade.), u nazivima domaće valute on je objedinio ustašku kunu sa sveslavenskom lipom. Promjena je izazvala žestoku raspravu u Saboru, iz koje valja izdvojiti istup Ive Škrabala, člana HSLS-a, tada najjače oporbene stranke. Škrabalo je tražio u Saboru da se odbaci ideja koju je iznio Ante Klarić (HDZ), obrazlažući to time da kuna ima dugu tradiciju u hrvatskoj povijesti, za razliku od kune, koja je bila službeni novac samo u NDH-u. Strahovao je Škrabalo da bi povratak endehazijske novčanice mogao dati dodatan argument onima koji optužuju Hrvatsku za fašistoidnost i antisemitizam. "Ako smo odbacili dinar kao jugoslavenski novac, odbacimo i kunu kao ustaški, jer Hrvatskoj u ovom trenutku ne trebaju ni 'YU' ni 'U', kazaao je Škrabalo, tražeći da se o imenu raspiše referendum na kojem bi se narod izjasnio o onome što želi.

Polemika oko uvođenja kune podijelili su se tada generalno u dva tabora. U jednom su bili politički oportunisti, poput Škrabala, koji protiv kune nisu bili toliko načelno, koliko su bili protiv zbog mogućih političkih poteškoća međunarodnog karaktera, koje bi mogle zadesiti Hrvatsku zbog imenovanja novca kunom. S druge su strane bili apsolutni pobornici uvođenja kune. U Arkzinovoj anketi tako saznajemo da je Mladen Schwartz, tada još u HSP-u, tuđmanovski ustvrdio: "Kunina koža je bilo platežno sredstvo u srednjem vijeku. Bilo je dosta dileme oko naziva nove monete, čak je Tuđman u početku pristao na krunu, ali je vrlo misteriozno što ga je navelo da se ipak odluči za kunu. Mislim da je tu dosta utjecaja imao jak hercegovački lobby. U svakom slučaju – izvrsna ideja. Tuđman je ovog puta zaista pokazao odlučnost, upornost i spremnost da brani hrvatski legitimitet. Hrabro je odolilo svim pritiscima. Vjerujte mi, i Srbi i Židovi će vrlo rado baratati kunom. Mogu iskreno reći da prvi puta odajem istinsko priznanje Tuđmanu za jedan takav čin." Za mladi naraštaj možda je potrebno reći da je sada manje-više zaboravljeni Schwartz bio onodobna inačica današnjeg Hasanbegovića, političar na margini, pomalo lunatičnog izgleda, koji je s vremena na vrijeme skandalizirao javnost svojim ustaškim stavovima.

Jednako euforičan oko kune bio je i pjesnik Dubravko Horvatić, urednik Hrvatskog slova i nepatvoreni ustašonostalgičar. Njemu ne smeta kuna, ali zato da – lipe! Kaže: "Nemam ništa protiv naziva kuna, tim više što ga ne vežem isključivo uz NDH. U pjesmi 'Glas pretka' iz 70-ih godina spomenom sam 'ono ognjište nad kojim je kunovina visila', misleći upravo na platežno sredstvo. Uz prijepore o kuni dodao bih da se nitko nije sjetio da će se naša najmanja novčana jedinica zvati lipa. Čemu taj naziv, koji asociira na simbol danas apsurdnog panslavizma? Kuna nema ništa zajedničkog ni s antifašizmom ni s fašizmom". Protiv imena kune su u anketi još bili i Dražen Budiša, Silvije Degen, a Ivica Račan ju je nazvao "novčanicom s neadekvatnim imenom", nadajući se da će odijum pasti na kunu, ako ni zbog čega drugoga, a onda zbog inflacije koja je tada u Hrvatskoj još uvijek na djelu.

Kuna je ustaška zbog Tuđmana, a ne Pavelića

Najgorčeniji protivnik kune bio je Ivo Goldstein. U svom podužem tekstu u Arkzinu, među ostalim je napisao: "Ako se kuna, na našu veliku žalost, ipak uvede, bit će to za mnoge, ali i za mene, izvor trajne nelagode i osobna uvreda preko koje neću moći prijeći. Neću se libiti i dalje javno govoriti protiv kune, na svakom mjestu i u svakoj prilici, i to sve dok se ona ne povuče."

Svojevrsnu točku na rasprave o uvođenju kune, dao je Arkzinov glavni komentator Boris Buden. Njemu se činilo da toj problematici ne treba prilaziti supstancijalistički, da kuna sama po sebi nije ni sporna ni nesporna, ona nije ni ustaška ni ne-ustaška. Ona te karakteristike zadobija od tada aktualne Tuđmanove zločinačke politike. Pa tako u tekstu koji je kasnije izašao u njegovim zločincima "Barikadama" kaže: "Ono ustaško na kuni nije nešto što ona iz prošlosti donosi i današnju stvarnost, nego je današnja stvarnost ono što kuni priskrbuje ustašku konotaciju. Nije dakle promocija kune u novu hrvatsku monetu sama po sebi ono što današnje hrvatsko društvo i hrvatsku državu poistovjećuje s ustaškom državom i fašizmom uopće. Upravo obrnuto, stvarnost današnjeg hrvatskog društva jest ono što od kune čini element identifikacije s ustaštvom. Prazno mjesto Trga žrtava fašizma, ustaške identifikacije i znakovješta na ulicama, najsmratnija šovinističke ustaške parole u javnosti, zbrisan i posljednji znak hrvatskog antifašizma, ali prije svega, despotska samovolja vladodržaca, njihova nečuvana grabežljivost, bezakonje, svi oni nekažnjeni pljačkaši i ubojice u samim vrhovima vlasti – to i slično krsti kunu ustaškom, a ne nekakav pokojni Ante Pavelić."

Novinarski projekt "Hrvatski ulazak u eurozonu" realizira se u okviru potpore novinarskim radovima Agencije za elektroničke medije za 2022.

"Ono ustaško na kuni nije nešto što ona iz prošlosti donosi i današnju stvarnost, nego je današnja stvarnost ono što kuni priskrbuje ustašku konotaciju. Nije dakle promocija kune u novu hrvatsku monetu sama po sebi ono što današnje hrvatsko društvo i hrvatsku državu poistovjećuje s ustaškom državom i fašizmom uopće. Upravo obrnuto, stvarnost današnjeg hrvatskog društva jest ono što od kune čini element identifikacije s ustaštvom", pisao je Boris Buden

Impresum

Forum.tm | Nakladnik: neprofitna udruga Dom kulture Zagreb | Adresa: Nova cesta 115, 10000 Zagreb | email: domkulturezagreb@gmail.com | Uredništvo: Dom kulture Zagreb

TKO? Neprofitna udruga Dom kulture **ŠTO?** Forum.tm, prostor za slobodne ljude i one koji to žele postati **KADA?** Jučer, danas, sutra **GDJE?** www.forum.tm **ZAŠTO?** Da bi stvari bile jasnije

Veronika Rešković dobitnica je nagrade "Marija Jurić Zagorka" za internetško novinarstvo u 2014. godini, koju dodjeljuje Hrvatsko novinarsko društvo, za seriju tekstova objavljenih na Forum.tm-u.

Oleg Maštruko dobitnik je nagrade "SAP Božo Težak" za najbolji tekst s područja informatike i komunikacija u 2014. godini. Tekst "Od Milanovićevih sastanaka po SAD-u koristit bi možda mogle imati isključivo tvrtke koje posluju s državom" objavljen je na Forum.tm-u.

Portal Forum.tm financijski podupire Agencija za elektroničke medije

